

Katılımcı Kent Kimliğinin Oluşumunda Kamusal Yeşil Alanların Rolü

Aydın ÖZDEMİR

Hızlı kentleşme sonucunda oluşan estetik ve çevresel problemler, planlı kentsel yeşil alanların önemini artırmaktadır. Kent insanının doğaya olan özlemi bu planlı yeşil alanlarla giderilmeye çalışılırken kentsel yaşamın olumsuz özellikleri de maskelenmektedir. Bu kapsamda yeşil alanlar, kentsel mekanda doğal habitatlar yaratmaları ve sağlıklı çevreler oluşturmaları açısından kent makroformu ve yaşamı için önemli alanlardır. Ayrıca bu alanlar, çevre kalitesini hem ekolojik hem de ekonomik anlamda artırmaktadır.

Kentsel yeşil alanların önemli bir işlevi de kültürel ve kişisel çeşitliliğin sergilenmesi, demokratik ve açık görüşün vurgulanmasıdır. Tanımlı kent boşlukları olarak işlev gören kent parkları, insanları bir araya getiren yerler ve simgeler olmaları nedeniyle birey ile toplum arasında iletişimin sağlanmasına yardımcı olurlar. Birden fazla insanın aynı mekanda bir araya gelmesi her an bir sosyal aktivite oluşturmaktadır. Bu kapsamda, insanların kentsel açık mekanda geçirdikleri süre ne kadar çok olursa, diğer kentlilerle karşılaşma olasılığı o kadar artacaktır. Bu karşılaşmalar, kutlamalar, eylemler, konserler, gösteriler ve pasif iletişim olarak niteleyebileceğimiz hareketlerle gerçekleşebilmektedir. Diğer insanlarla bir arada bulunmak, onları izlemek ve onlardan etkilenmek yalnız kalmaya oranla daha olumlu etkiler ve deneyimler sağlar ve arzu edilen kent kimliğinin oluşmasına neden olur.

Modern toplumlarda, planlı kentsel yeşil alanların ilk tanımlaması, Amerikalı peyzaj mimarı Frederick Law Olmsted tarafından 19. yüzyılda

Boston Park Sistemi'nin oluşturulması ile yapılmıştır. Bu planda, New York'ta Central Park ile başlayan doğanın kent içine taşınması yaklaşımına paralel olarak rekreasyonel kent planlamasında öncü adımlar atılmıştır. Planlamalarda jeologlar, mühendisler ve halk sağlıkçılarıyla beraber çalışılarak kent insanının daha sağlıklı ve rahat yaşayabilecekleri mekanlar yaratma yoluna gidilmiştir. Olmsted'in tanımlamasına göre kent parkı, konut bahçelerinden daha geniş, daha sade ve doğal görünmeli ancak bir koruluk ve orman gibi yoğun bir yeşil dokuya sahip olmamalıdır. Bu tanımlamaya göre kent parkları, kent halkının zihninde oluşan yapaylığı alıp götüren ve unutturan doğal elemanlar ve kompozisyonlar içermelidir.

Olmsted, parkları sadece yeşil alanlar olarak tanımlamamış, kentlinin demokratik kent yaşamına katılımını özendirici rekreasyonel faaliyetler barındırmalarını tercih etmiştir. Bir zamanlar kentlerin dış çeperlerinde geniş alanlarda yer alan yeşil alanların kent merkezlerine taşınmasıyla kentlinin sosyal iletişiminin sağlanması hedeflenmiştir. Bu açıdan bakılırsa parklar, salt yeşilin bulunduğu alanlar olmanın ötesinde sosyal yaşamın güçlenmesine ve yüz yüze iletişimin gerçekleşmesine olanak tanır.

Kültürlerin doğaya bakışları ve değer yargıları, kentsel yeşil alanların kullanımlarını etkilemektedir. Türk toplumu, alışkanlıkları ve doğaya yakınlığı nedeniyle kentsel mekanlarda yeşil alanlara önem vermiştir. Örneğin, Osmanlı döneminde mesire yerleri olarak tanımlanan açık ve yeşil alanlar, bireylerin boş zamanlarını değerlendirme ve doğadan yararlanması için oluşturulan

Peyzaj Mimarı,
Araş. Gör., AÜ,
Peyzaj Mimarlığı
Bölümü

PLANLAMA
2007/1

geniş yeşillikler olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise kent merkezlerinde Avrupa'daki emsallerine benzer oluşturulan parklar, kentlinin kamusal yaşama katılımının ve modern kentsel yaşam biçiminin göstergesi olmuştur.

Çağdaş toplumlarda, kentsel kültürde yaşanan değişimler ve yeni kentleşme biçimleri, açık-yeşil alanların algılanma ve kullanım biçimlerini etkilemektedir. Örneğin, İngiliz bahçe anlayışında güneşten azami şekilde yararlanma prensibine dayalı olarak geniş açık yeşilliklerin tercih edilmesi, Akdeniz toplumlarında sokak akslarının kentsel yeşil alanları tanımlaması ya da Paris'te kaldırım kafelerinin yeşil alanlarla birlikte ele alınması, ülkelere ve kültürlere göre değişen kentsel açık-yeşil alan anlayışını örneklemektedir. Bu anlayışlar, halen bu kültürlerde dış mekânın ve kentsel yeşil alanların şekillenmesinde etkili olmaktadır. Globalleşmenin etkileriyle yerel kültürün yeşil alan kullanımları ve bu mekanlara kentlinin bakış açılarında nasıl değişimler olabileceği tartışılmalıdır.

Kent parklarına ulaşılabilirlik ve gelir düzeyi de kültürlere göre değişen göstergelerdir. Örneğin, Siyah Amerikalılar, kent merkezindeki parkları daha çok kullanırken, Beyaz Amerikalılar, daha uzakta yer alan bölge parklarını tercih etmektedir (West, 1989; Dwyer ve Hutchinson, 1990; Virden ve Walker, 1999). Bu durum, Siyah Amerikalılar'ın, bölge parklarına ulaşım olanaklarının azlığından ve dolaylı olarak gelir durumlarından kaynaklanmaktadır. Genellikle Beyaz Amerikalılar'ın kullandığı parklarda, Siyah Amerikalılar'ın tehlikeli bireyler olarak algılanmaları da ayrı bir sorundur. Bu tür tercih farklılıkları Türk kentlerinde, etnik gruplar arasında değil de gelir gruplarına göre ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz kentlerinde genellikle bakımlı ve güvenli parklar, üst gelir gruplarının yaşadığı semtlerde yer almaktadır. Alt gelir gruplarının yaşadığı bölgelerde yer alan parklar ise bakımları yapılmayan ve vandalizmin etkilerinin yoğun olarak görüldüğü yeşil alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Demokratik Toplum Özlemi, Kent Parkları ve Siyasetin Etkileri

Kamusal alanlar olan kent parklarının yukarıda bahsettiğim kültürlere dayalı tanımı yapılırken, bu alanların kimler tarafından kullanılacağı ve

kimin kontrolünde olacağı gündeme gelmektedir. Bu tanımlama sırasında kentleşme sürecine etki eden gruplar bu alanlara sahip çıkmak istemektedir. Sonuçta karşıt görüşleri savunan gruplar arasında çatışmalar bile yaşanabilmektedir. Bu noktada, kamusal alanın tamamen kamuya ait olma fikri yanında bu alanların kullanımı ve sahipliği görüşlerine kuralcı bir perspektiften bakmak uygun olacaktır.

Lefebvre'ye göre kamusal mekan, temsili mekan (sembolik—kullanılan ve tanımlanan) ve temsil edilen mekan (planlı, kontrol edilen, düzenli) olarak ikiye ayrılmaktadır. Kent parkları kuralcı tanımlamaya göre temsil edilen mekan olarak değerlendirilmekte ve kent meydanlarında yaşanan dönüşümleri hatırlatmaktadır (Harvey, 1993; Hershkovitz, 1993).

Türk kentlerinde kamu alanı olarak tarif edilen parklar ile yürüyüş yolları ve doğal alanların yapımı, işletmesi, bakımı ve kontrolü belediyeler tarafından yürütülmektedir. Bu nedenle kent parkları, buldukları bölgenin sosyal ve fiziksel özellikleri yanında yerel yönetimlerin politik ve siyasal bakış açılarına göre şekillenmektedir. Park alanının kim tarafından sahiplenildiği, her yeni belediye yönetiminin bu alanlara müdahale yetisinin olup olamayacağı yanında olası müdahalelerin oluşturacağı toplumsal zararlar tartışılmalıdır. Sonuçta parklar, kent bütününde bir eşitsizliğin, karşılıklı çatışmaların, güç gösterilerinin ve egemenlik kurma çabalarının sergilendiği alanlar haline gelmektedir.

Parklar, kamusal alan olmaları nedeniyle politik aktivitelerin organize edilebileceği ve politik düşüncenin geniş kitlelere duyurulabileceği alanlardır (Mitchell, 1992; Smith, 1992). Bu noktada savunulması gereken temel konu, parkların diğer kamusal alanlar gibi herkesin kullanımına açık demokratik alanlar olarak tanımlanması gereğidir. Kamusal alanların kullanımı sırasında sosyal grupların kendileri birer kullanıcı ve kamu haline dönüşmektedir. Örneğin evsizler, yoksullar ve yabancılar, parkta bulunarak kent yaşamına katılım şansını yakalayabilir ve kamunun bir parçası olabilirler. Bu grupların kent parkından dışlanması, toplumdan soyutlanmalarına neden olmakta ve Fraser'ın (1990) savunduğu kamusal mekânın asıl işlevi olan demokratik yaşam tarzının oluşması hedefi göz ardı edilmektedir. Bu

alanların sadece rekreasyon ve doğa ile bütünleşmeye olanak sağlayan alanlar olarak tanımlanması fikri demokratik kentli olma düşüncesinin önünde engeldir.

Ankara Örneğinde Kent Parkları ve Kent Kimliği

Kent parkları, diğer kamusal alanlar gibi, erken Cumhuriyet döneminde başkent Ankara'nın Cumhuriyet ideolojisini ve ulusal ideallerini yansıtan prestijli kent mekanları olmuşlardır. Modern görüntüleri ile kent halkının rekreatif ihtiyaçlarına olanak tanıırken sosyalleşmelerini ve kent yaşamına katılımını sağlamışlardır. Yeni oluşturulan bu kentsel dış mekanlar, Ankara'nın kırsal bir görüntü çizen bozkır Anadolu kasabası imajından kopuşunu yansıtacak şekilde kurgulanmış ve geleceğe aktarılmak kaygısı ile inşa edilmiştir. Bu amaçla yeni bir kentsel kimlik, kentli olma bilinci ve yeni bir toplumsallık hedefiyle kent mekanı şekillendirilmiştir. Kızılay'da Güvenpark, Ulus'ta Millet Bahçesi ve Gençlik Parkı gibi kamusal yeşillikler, bu ideallerin fiziksel olarak kentsel mekana yansıtıldığı örneklerdir.

Ankara kentinde yer alan geniş bulvarlar, kent meydanları ve parklar, sadece fiziksel değil sosyal değişimin de göstergeleridir. Örneğin Güvenpark'ta Havuzbaşı olarak anılan alan, o dönem Ankara'sının en temiz ve modern mekanı olarak yakın çevresini ve tüm kenti etkilemiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayarak yoğun olarak kullanılmakta ve kent halkının modernleşme sürecine ayak uydurmasını sağlamaktadır. Havuz başında oturan kalabalıklar, kent bandosunun akşam gösterilerini izlemekte, Bulvar'da yürüyüş sonrası dinlenmektedir. Bu ideal kent yaşamında kadın, özgürce ve modern görüntüleriyle kent yaşamına katılabilmektedir. Osmanlı zamanında cami avluları, mesire yerleri ve pazar alanlarında oluşan kamusal kimlik, günümüzde ise çağdaş kent görüntüsüne ayak uydurarak meydan ve kent parklarında gerçekleşmektedir.

Tüm çağdaş kentlerde olduğu gibi Ankara kentinde de siyasetin ve politik düşüncenin halk tarafından dile getirildiği ve toplu eylemlerin gerçekleştiği yerler kentsel açık mekanlardır. Zaman zaman bireyler, kent parklarında toplanarak gösteriler yapmışlardır. Kızılay Güvenpark'ta öğrenci gösterileri ya da Abdi İpekçi Parkı'ndaki

memur eylemleri gibi Türkiye'de siyasi tarihe yön veren eylemler, kent parklarında ve açık alanlarda gerçekleşmiştir. Bu nedenle bu mekânlar, yöneticiler tarafından sorunlu alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bu alanlarda toplanma ve eylemlere zemin hazırlamayacak yeni trafik ve yaya dolaşım düzenlemeleri ile kamu bu alanlardan uzaklaştırılmaktadır. Kentsel tasarım yarışmalarında bu sınırlamaları özendirici öneriler ve uygulama hedefleri ile hazırlanan projeler ön plana çıkarılmaktadır. 1985 yılında Güvenpark alanı için Belediye tarafından açılan ihale sonucu alalecele elde edilen proje ile Ankara'nın ilk kent plancısı Jansen tarafından oluşturulan Hükümet Kartiyesi'nin başında yer alan Güven Anıtı'nın yerinin değiştirilmesi ve yeraltına alınan alışveriş işlevleri kabul edilmiştir (Özbay, 1987). Ancak Ankara tarihinin en kapsamlı toplumsal başkaldırılardan olan "Güvenpark'a sahip çıkalım" hareketiyle toplanan binlerce imza ve gösteriler ile tartışmalı projenin uygulanması engellenmiştir.

Kent halkının kamusal ideallerini savunduğu temsili mekanlara diğer bir örnek de Kuğulu Park'dır. Ankara kent yaşamı için önemli bir yere sahip olan Kuğulu Park, kamusal yeşil alanlara halkın ne derece sahip çıktığının bir göstergesi olmuştur. Yapılan eylemler ve kamuoyu baskıları sonucunda Kuğulu Park'a olan müdahale biraz olsun engellenmiştir. Bu nedenle Kuğulu Park, Ankaralıları için kentlilik açısından eşsiz bir tecrübedir.

Kentsel Dönüşüm ve Yeni Planlama Yaklaşımları

Göçler sonucu artan nüfusa paralel olarak kentleşme ve konut ihtiyacının artması, kentsel açık mekanlara en büyük tehdit olarak görülebilir. Kentsel dönüşüm projeleri ile eski kent dokusu yerine yeni kentlerin kurulması yanında mevcut kent yeşillerinin yapılaştırılması ile tehdit daha da büyümektedir. Kent merkezlerinin değer kazanması, konut yoğunluğunun artırılmasını gerekli kılmıştır. Teknolojik gelişmeler, globalleşen iletişim alışkanlıkları, kentleşmenin oluşturduğu çevre sorunları yanında sosyal yaşam biçimlerinin değişimi ve yeni yaşam tarzlarının ve mekanlarının tercih edilmesi, kentlerimizde yeni açık ve yeşil alan tanımlarını gündeme getirmektedir. Günümüzde kamusal mekan ve açık-yeşil alan

planlama ve tasarım yaklaşımlarında geçmişte bir dönüş ve özlem görülmekte, 19. yüzyılda tercih edilen ve 20. yüzyıl ortalarında sıkça kullanılan yaklaşımlar gündeme getirilmektedir. Bu yaklaşımlarda, ekolojik prensiplere uygun olarak kent içinde geniş yeşil alanların konumlanması ve bunların kent çeperlerinde ve yakın çevrede yer alan yeşil kitlelerle bütünleştirilmesi hedeflenmiştir. Forman (1995) tarafından tanımlanan “Alan Mozaikleri [Land Mosaics]” anlayışı ile kentlerde açık mekanların ekolojik koridorların bir parçası olarak değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Kent merkezlerinin dönüşümü ile daha erişilebilir açık ve yeşil alanların oluşması için yaya hareketlerinin, bisiklet kullanımının ve toplu taşımının özendirilmesi, tarihi kent dokusunun korunması ve özel araçların kent merkezine alınmaması gibi öneriler, Ebenezer Howard’ın 20. yüzyıl başlarında sunduğu Bahçe Şehir yaklaşımında ele alındığı gibi, kent planlarında sunulmalıdır.

Amerikan toplumunda 2. Dünya Savaşı sonrasında çok yaygın biçimde uygulanan banliyö [suburban] yerleşimleri ile kent merkezleri [downtown] çöküntü bölgeleri haline gelmiştir. Bu kent merkezlerinin geri dönüşümü, 20. yüzyıl sonlarında gündeme gelen Yeni Kentleşme [New Urbanism] akımı (Congress for the New Urbanism, 2000; Duany, Plater-Zyberk ve Speck, 2000) ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Bu akımda, özel araçlara göre dağıntık bir formda şekillenen, eğitim, iş, yemek ve alışveriş gibi zorunlu işlevlerin birbirine uzak merkezlerde konumlandırıldığı kentler, yaya kullanımlarını özendiren ve insan ölçeğine indirilen geleneksel kentlere dönüştürülmektedir. Ancak ne yazık ki bu yeni oluşumlar ve içerdikleri kentsel yeşillikler, geleneksel kentlerin tarihi dokusundan uzak, geçmişin izlerinden yoksun yapay özellikler içermektedir.

Yukarıda bahsedilen yaklaşımlar ideal kentleri değişmezlik ve durağanlık üzerine kurgularken, çağdaş kentlerde tasarımcılar tarafından önceden tariflenen biçimler zaman içinde değişim gösterecek; bu değişim sürecinde park planları yeniden şekillenecektir. Park kullanıcıları doğayı pasif olarak izlemenin ötesine gitmek istemekte ve doğayı bir şekilde kullanabilmenin yollarını aramaktadır; konut bölgelerinde ortaya çıkan hobi bahçeleri ve örgütsel yeşil alan düzenlemeleri

gibi. Bu şekilde kentlerde doğa ile aktif biçimde etkileşimin ve mahalleli arasında sosyal iletişimin sağlanması yoluna gidilmektedir.

İletişim Toplumunda Yeni Yeşil Alan Tanımları

Günümüz iletişim teknolojileri, kamusal ilişkilerin herhangi bir fiziksel mekana ihtiyaç duymaksızın sanal ortamlarda gerçekleşmesini sağlamaktadır. Kamusal mekanda rasgele oluşan karşılaşmalar ve sosyal iletişim, artık iletişim araçları ile önceden planlanmakta, kimin kimle tanışacağı ve ne tür aktiviteler yapacağı önceden belirlenmektedir. İnternet ortamında tanışan ve görüş paylaşımı yapan gruplar, çeşitli etkinlikleri organize ederek demokratik protestolar için kamusal dış mekanları tercih etmektedirler. Ward-Thompson’un (2002) bu kuramına göre kentsel açık mekanlar ve parklar, geçmişe göre daha çok kullanılacaktır. Yeni teknolojiler, geçmişten günümüze devam eden alışkanlıklar ve istekler ışığında açık ve yeşil mekanları yeniden şekillendirecek, kültürel ve bilimsel anlayışın değişmesiyle yeni alan kullanımları ve mekan tarifleri ortaya çıkacaktır. Salt yeşillik ve doğa ile bütünleşmenin hedeflendiği planlı yeşil alanlar globalleşmenin etkisinde kimlik değiştirecektir.

Kent toprağında yaşanan rant kavgası nedeniyle park alanlarının yerine yapı yoğunluklu yerleşimler tercih edilmektedir. Yeni tüketim mekanlarının ortaya çıkması sonucunda kent insanının yaşam biçimine müdahale edilmekte ve açık mekanla özdeşleşen rekreasyonel kullanımlar kapalı ve özel mekanlara taşınmaktadır. Son 20 yılda ülkemizde ekonomik düzende oluşan köklü değişimler sonucu bu iletişim ve karmaşa yeni boyut kazanmış ve sonuçta yeni tüketim mekanları ile alışveriş aktiviteleri özelin kontrolüne geçmiştir. Bu süreçte kamusal dış mekan da özelleşmektedir. Artık kent halkının boş zamanlarını değerlendirme konusunda ilk akıllarına gelen yerler, dış mekânın doğaya erişim dışında tüm özelliklerini sunan alışveriş merkezleri olmaktadır.

Bu merkezlerin yöneticileri, güvenlik ve tüketim merkezli yapı ve mekanlar tasarlama yoluna giderek halkın rekreasyonel alışkanlıklarında değişimler yapmışlardır. Bu kapalı mekanların plancıları, özel sektörün yönlendirmesi ile “kontrol edilebilen kalabalıklar, kontrolsüz

sosyal çeşitlilikten daha karlı olur” mantığı ile bu mekanları tasarlamaktadır (Crawford, 1992; Kowinski, 1985; Zukin, 1991). Önceleri zaman içinde gelişen ve şekillenen kamusal mekanlar artık belli bir fikre ve konsepte uyacak biçimde birdenbire ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda geleneksel sosyal yaşam biçimleri ve yüz yüze iletişim geri plana itilerek bireyselleşme özendirilmektedir. Edward T. Hall’un (1966) yaptığı bireyselcilik-toplumsallık ayırımı, yeni toplum düzeninde global ekonominin yönlendirmesiyle bireyselcilik yönünde kabul görmektedir. Bir zamanlar çağdaş kentlerin demokratik toplum oluşturma ideallerini yansıtan planlı açık alanlar zaman içinde Sennett’in (1992) tanımlamasına göre ölü kamusal alanlara dönüşmektedir.

Kamusal mekanın dönüşümü ve özelleşmesi ile gerçek kamusal işlevlerinin unutturulması sonucunda bir zamanlar sosyal iletişimin sağlandığı parklar da değişime uğramaktadır. Yeni tüketim mekanlarının oluşması ile zamanla kentli kent merkezlerini ve kent parklarını kullanmaz ve diğer kentlilerle açık mekanlarda buluşamaz duruma gelmiştir. Artık politik aktivitenin yerini yönlendirilmiş tüketim davranışları almaktadır. Bu kapalı alanlarda kullanıcılar kentli olma bilinçlerini kapıdan geçtiklerinde unutarak merkez yöneticilerinin istediği şekilde mekanda hareket etmektedir. Bu alanlarda toplanmak, yüksek sesle konuşmak ve müşterileri rahatsız edecek davranışlar yasaktır.

Yeni tüketim mekanları yanında yeni tip yerleşim merkezlerinin oluşumu da, demokratik kentsel kimlik üzerinde tehdit edici uygulamalardandır. Yeni konut projelerinin kent dışına kayması ile kent merkezinde bulunabilecek neredeyse tüm sosyal ve sportif aktiviteler bu konut alanlarına kaydırılmaktadır. Residence, Towers ya da Konak gibi süslü adlarla tanıtılan ve özendirilen bu yaşam merkezlerinde, geniş yeşil alanlar ve yapay göletler yanında balkonlarda yer alan bahçeler de doğanın sembolik olarak bireylere sunulmasını amaçlamaktadır. Bu merkezlerde ev sahibi olmak isteyenlerin başlıca arzusu, kent yaşamında ulaşamadıkları yeşil alanlara, özel bahçelerinde ve ortak alanlarda rahatlıkla ulaşabilmektir. Ne var ki, bu yeşil alanlara sadece toplumun belirli bir sınıfı sahip olabilmektedir. Özel koruma ve güvenlik önlemleri ile sınırlandırılmış bu yerleşim alanlarında site sakinleri dışında insanların gir-

mesi engellenmektedir. Bu tür konut yerleşimlerinin yaygınlaşması sonucunda kamusal mekanın özelleştirilmesi özendirilmektedir (Sorkin, 1992; Zukin, 1991; Davis, 1990; Habermas, 1999).

Kent Parklarında Cinsiyete Dayalı Ayırımlar

Kamusal alanların kullanımında cinsiyete dayalı ayırımların gündeme gelmesi, demokratik kent kimliğinin tanımlanmasında tartışılması gereken bir konudur. Bu kapsamda kadın ve erkek arasında dış mekanı algılama ve kullanma yönlerinden farklılıkları araştıran çalışmalara bakmak yerinde olacaktır. Batı toplumlarında yapılan araştırmalarda (West, 1989; Mowl ve Towner, 1995; Gobster, 2002; Philipp, 2000), açık ve yeşil alanların kullanımı ve algısında etnik ve cinsiyete dayalı ayırımların olduğu saptanmıştır. Ortaya çıkan sonuçlara göre kadınlar, doğal mekanları tehlikeli bulmaktadır. Kuzey Amerika’da yapılan bir çalışmada, 26 büyük kentte yaşayan % 61’ den fazla kadın, kent parklarını, kent merkezlerinden sonra ikinci en tehlikeli alan olarak tanımlamıştır (Gordon ve Riger, 1989). Üniversite öğrencileriyle yapılan bazı anketlere göre ise, kentsel açık mekanlar genellikle tehlikeli ve rahatsız edicidir (Mehta ve Bondi, 1999). Kadınlar daha çok oturup dinlenme gibi durağan aktivitelerle parkları kullanmaktadır (Hutchinson, 1994; Virden ve Walker, 1999). Erkekler ise yürüyüş ve koşma gibi daha hareketli aktiviteler için dış mekanları tercih etmektedirler. Bu durum, kadınların erkeklere göre dış mekan kullanımları yönünden daha pasif kaldıklarını göstermektedir (Eyler vd., 2002).

Cinsiyete dayalı mekan oluşturma ve kullanımlar kentsel çevrede rastladığımız uygulamalardandır (Kılınç, 2006; Yıldırım, 2006; Kingsley, 1991). Ancak bunu veri olarak değerlendiren tasarımlarla dış mekan kullanımlarının cinsiyete dayalı ayırımının yapılması sosyal kent kimliği için yanlıştır. Örneğin sadece kadınların kullanımına göre düzenlenmiş Kadın Parkları demokratik kentsel kimlik oluşumuna engel olurken kamusal alanda kadına yönelik tehditleri de ortadan kaldıramaz. Bu şekilde mekansal ayırımlar yerine, kadının kentsel dış mekanı rahatlıkla ve güvenilir biçimde kullanmaları için yeni düzenlemeler yapılmalıdır. Eğer kamusal alanlar, bir çeşit karşılaşma,

yabancılarla tanışma ve ilişkiler kurma alanları ise, kadın ya da erkeğin bu alanlardan uzaklaştırılması olanaksızdır.

Sonuç

Kentsel mekanda yaşanan dönüşümler ve özelleştirmeler sürecinde ideal kamusal mekan ve ideal kent parkı tanımı nasıl yapılabilir? Bu alanlar sadece en idealin ve en mutlunun mekanını olmalıdır? Siyasi etkinliklerden arındırılmış mekanlar ideal kamusal alanlar mıdır? Ya da yeni kentsel açık mekanlar, yeni şekilleri ve kullanım biçimleri ile daha çok sosyalleşmeye ve bireyler arası iletişime olanak mı tanıyacaktır? Sürdürülebilir kentleşme sürecinde kentsel açık mekanların rolü ve önemi ne şekilde olacaktır? Bu tür sorular, kentsel mekanı nasıl algılamada ve tanımlamada yardımcı olacaktır.

Kent parklarının kullanımı bireysellikten çok sosyal bir davranıştır ve kamusal alanın oluşmasına olanak sağlar. Ayrıca bu alanlar, kentsel mekanda sağladığı yararlar ile—sağlık, sosyal iletişim, psikolojik rahatlama, çevresel kalitenin artırılması gibi—tercih edilmekte ve değer kazanmaktadır. Çok az kimse parkları, boşa harcanan kent mekanları olarak algılamaktadır. Bu alanların toplumun her kesiminden ve her sınıftan insanın cinsiyete dayalı bir ayırım olmaksızın kullanılabilir ve erişilebilir duruma getirilmesi, kent yaşamı, kamusal alan ve çevresel kalitenin artırılması için kaçınılmaz bir durumdur.

Eğer bu alanlar, insanlar arası ilişkileri kurma görevini yerine getiremiyorsa, kentli ve kent arasında iletişimden söz edilemez. Dolayısıyla, kent yaşamında katılımcı kentli olabilmek için bu alanların her kesimden birey tarafından özgürce kullanılması sağlanmalıdır. Aksi takdirde kentli, bu isteklerini yerine getirebilecek yeni mekanlar bulma yoluna gidecektir.

Günümüzde, planıcı ve tasarımcıların hedefi, mekansal iletişim ve sosyalleşmenin kontrol edilebildiği mekanlar yaratmaktır. Bunu alışveriş merkezleri, uydu kentler ve korumalı yerleşimler ile tematik kent parkları (Boyer, 1992) gibi özel alan örneklerinde görmekteyiz. Ancak Lefebvre'nin (1991) tanımına göre bu sıradan ve tesadüfi bir değişim değildir. Planıcılar ve yöneticiler, kontrol amacıyla, çeşitli gruptaki halkı, sınıf ayırımına

giderek kentin belli bölgelerine dağıtmakta ve her bir sınıf için farklı kamusal mekanlar tasarlanmaktadır. Bu şekilde farklı gruplar arasında iletişime izin verilmeyecek düzenlemeler yapılmaktadır. Bir zamanlar var olan sınıflar arası iletişim ise Ramazan eğlencelerinin alışveriş merkezlerine taşınması gibi sembolik gösterimler şeklinde bu mekanlarda yer almaktadır. Artık politik düşünce medya aracılığı ile sergilenmekte ve halkın kamusal alanda toplanmasına gerek duyulmamaktadır.

Bir sonraki aşama ise daha ürkütücüdür; kamusal yaşam biçimi olmazsa kamusal mekana da ihtiyaç duyulmayacaktır. Ancak gelecekte insanların sosyalleşmelerini öngören geleneksel izleri taşıyacak, kentsel mekanda doğayla bütünleşmeyi hedef alan, doğal döngünün izlenebileceği açık ve yeşil mekanlar planlanmalıdır. Bu süreçte kent parkları, sembolik anlamları çerçevesinde, toplumsal kimliğin tanımlanmasında merkezi bir rol üstlenmelidir.

Kaynaklar

Boyer, C., 1992. Cities for sale: Merchandising history at South Street Seaport. In: Sorkin, M. (Ed.), Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space (sf. 181-204). New York: Hill and Wang.

Congress for the New Urbanism, 2000. Charter of the New Urbanism. New York: McGraw-Hill.

Crawford, M., 1992. The world in a shopping mall. In: Sorkin, M. (Ed.), Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space (sf. 3-30). New York: Hill and Wang.

Davis, M., 1990. City of Quartz: Excavating the Future of Los Angeles. London: Verso.

Duany, A., Plater-Zyberk, E. ve Speck, J. 2000. Suburban Nation: The Rise of Sprawl and the Decline of the American Dream. New York: North Point Press.

Dwyer, J.F. ve Hutchinson, R., 1990. Outdoor recreation participation and preferences by Black and White Chicago households. In: Vining, J. (Ed.), Social Science and Natural Resource Recreation Management (sf. 49-67). Boulder, CO: Westview Yayınları.

Eyler, A. E., Wilcox, S., Matson-Koffman, D., Even-son, K. R., Sanderson, B., Thompson, v.d., 2002.

- Correlates of physical activity among women from diverse racial/ethnic groups. *Journal of Women's Health and Gender-Based Medicine*, 11: 239-253.
- Forman, R. T. T., 1995. *Land Mosaics: The Ecology of Landscapes and Regions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Fraser, N., 1990. Rethinking the Public Sphere: A Contribution to Actually Existing Democracy. *Social Text*, 25, 56-79.
- Gobster, P.H., 2002. Managing urban parks for a racially and ethnically diverse clientele. *Leisure Sciences*: 24, 143-159.
- Gordon, M.T. ve Riger, S., 1989. *The Female Fear*. New York: Free Press.
- Habermas, J., 1999. *Kamusalın Yapısal Dönüşümü* (çev. T. Bora ve M. Sencer). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Hall, E.T., 1966. *The Hidden Dimension*. Garden City, NY: Doubleday.
- Harvey, D., 1993. From space to place and back again: Reflections on the condition of postmodernity. In: Bird, J., Curtis, B., Putnam, T., Robertson G. ve Tickner, L. (eds.), *Mapping the Futures: Local Cultures Global Change* (sf. 3-29). London: Routledge.
- Hershkovitz, L., 1993. Tiananmen Square and the politics of place. *Political Geography*, 12: 395-420.
- Hutchinson, R., 1994. Women and the elderly in Chicago's public parks. *Leisure Sciences*, 16, 229-247.
- Kılınc, K., 2006. Toplumsal cinsiyetin mekansal tarihini yeniden yazmak: Mimarlık ve kadın kimliği üzerine kuramsal bir çerçeve. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1: 16-23.
- Kingsley, K., 1991. Rethinking architectural history from a gender perspective. In: Dutton, T. A. (Ed.), *Voices in Architectural Education* (sf. 249-264). New York: Bergin & Garvey.
- Kowinski, W., 1985. *The Malling of America*. New York: William Morrow.
- Lefebvre, H. 1991. *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell.
- Mehta, A. ve Bondi, L., 1999. Embodied discourse: On gender and fear of violence. *Gender, Place and Culture*, 6: 67-84.
- Mitchell, D., 1992. Iconography and locational conflict from underside: Free speech, People's Park and the politics of homelessness in Berkeley, California. *Political Geography*, 11: 152-169.
- Mowl, G. ve Towner, J., 1995. Women, gender, leisure and place: Towards a more 'humanistic' geography of women's leisure. *Leisure Studies*, 14: 102-116.
- Özbay, H., 1987. 80 sonrası Ankara'da yeni imgelere ve yeni geleneklere doğru. *Mimarlık*, 223: 30-31.
- Philipp, S.F., 2000. Race and the pursuit of happiness. *Journal of Leisure Research*, 23: 290-304.
- Sennett, R., 1992. *The Fall of Public Man*. New York: W.W. Norton.
- Smith, N., 1992. Contours of a spatialized politics: Homeless vehicles and the production of geographical scale. *Social Text*, 33: 55-81.
- Sorkin, M., 1992. *Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space*. New York: Hill and Wang.
- Virden, R.J. ve Walker, G.J., 1999. Ethnic/racial and gender variations among meanings given to, and preferences for, the natural environment. *Leisure Sciences*, 21: 219-239.
- Ward-Thompson, C., 2002. Urban open space in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*, 60: 59-72.
- West, P.C., 1989. Urban region parks and Black minorities: Subculture, marginality, and interracial relations in park use in the Detroit metropolitan area. *Leisure Sciences*, 11: 11-28.
- Yıldırım, E., 2006. Osmanlı toplumunda kadınların kamusal alan etkinliği ve avrat pazarı. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 1: 24-29.
- Zukin, S., 1991. *Landscapes of Power: From Detroit to Disney World*. Berkeley: University of California Press.

Kolaj: Paris & Glasgow, Ekim Tan, Olgu Çalışkan, 2007